

Микола ПАЛАДІЙ

Державна служба інтелектуальної власності України

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СФЕРОЮ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

Досліджуються організаційні засади державного управління сферою інтелектуальної власності України. Пропонуються відповідні висновки.

Ключові слова: інтелектуальна власність, державне управління, організаційні засади.

Николай Палладий. Организационные основы государственного управления сферой интеллектуальной собственности в Украине

Исследуются организационные основы государственного управления сферой интеллектуальной собственности Украины. Предлагаются соответствующие выводы.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, государственное управление, организационные основы.

Mykola Paladiy. Organizational principles of state management of intellectual property in Ukraine

The organizational principles of state management of intellectual property in Ukraine are examined. An appropriate conclusions are offered.

Key words: intellectual property, public administration, organizational ambush.

Загальновідому філософську тезу про те, що історія людства – це історія війн не має сенсу сприймати як аксіому. Дійсно, історія людства є історію застосування сили, але цей процес відбувався і в площині застосування сили уяви, іншими словами, інновацій і творчості до існуючого масиву знань із метою розв'язання виникаючих час за часом життєвих проблем. Усі незліченні відкриття й інновації, починаючи від ранніх писемностей Месопотамії, китайської рахівниці, сирійської астролябії, древніх обсерваторій Індії, друкарського верстата Гутенберга, включаючи створення двигуна внутрішнього згоряння, тощо, були результатом застосування уяви творчих людей у різних країнах світу, що дозволило людству досягти сучасного рівня технічного прогресу [1; 3; 6; 10; 12; 26; 28].

Питання інтелектуальної власності (ІВ) досліджували такі відомі зарубіжні й вітчизняні вчені, як Л. Аріст, Е. Буряк, І. Дахно, К. Ідріс, І. Левіна, О. Литвин, П. Мегс, С. Мосов, А. Полторак, П. Полуян, В. Супрун та ін. Водночас невирішеними залишаються проблеми, пов'язані з організаційними засадами державного управління сферою інтелектуальної власності України.

Мета статті – розглянути сферу інтелектуальної власності та визначити її складові; запропонувати рекомендації щодо вдосконалення державного управління сферою інтелектуальної власності України.

Поняття «інтелектуальна власність» використовується з давніх часів. Так, уже на початку XIV ст. в Англії в період швидкого розвитку мануфактури королівською владою надавалися особливі привілеї особам, що займалися створенням нових виробництв. Така підтримка прийняла форму дарування особі, що впровадила нову технологію на базі створеного винаходу, виключних прав на використання цього винаходу протягом часу, достатнього для його освоєння. Венеційський закон від 1474 р. містить згадування першого цілеспрямованого підходу в охороні винаходів у формі патенту, який передбачав виключне право окремої особи, що вперше обмежує суспільну сферу інтересів. У XVI ст. при Тюдорах Англія вже мала патентну систему, а законодавчий акт щодо монополій, прийнятий у 1624 р., став першим письмовим законом, який забезпечував надання монопольного права на винахід на обмежений період часу [8; 10; 28] (рис. 1).

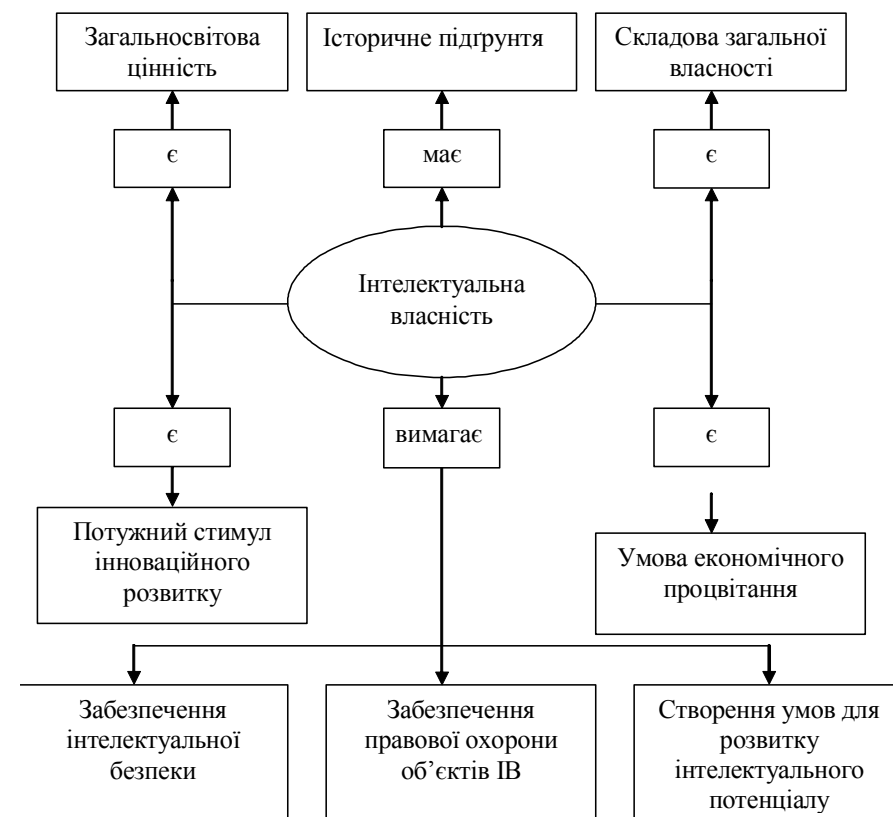

Рис.1. Характеристика інтелектуальної власності

Що стосується авторського права, то саме поява й поширення друкарських верстатів спричинили необхідність у законодавстві про авторське право. Відомо, що виготовлення книг у першому тисячолітті було стомлюючою і повільною справою. Винахід Й. Гутенберга знімних шрифтів і друкарського верстату десь у середині XIV ст. став однією з історичних подій, які сприяли появі першої у світі системи авторського права [2; 10; 20; 28].

ІВ – це термін, що описує ідеї, винаходи, технології, твори мистецтва й музики, а також літератури, які є нематеріальними при їх створенні, але потім набувають цінності в матеріальній формі як і кожний інший продукт. Фактично, ІВ є комерційним застосуванням творчої думки для розв'язання технічного або художнього завдання. Вона не є продуктом сама по собі, а являє собою особливу ідею, що стоїть за цим продуктом, або спосіб, яким ця ідея виражена, або ж відмітний характер того, як цей продукт названий або описаний [2 – 4; 6; 8; 10; 12; 22; 26; 29].

Слово «власність» використовується для опису вищенаведеної цінності з урахуванням того, що цей термін застосовується тільки щодо винаходів, творів і найменувань, стосовно яких певна особа або група осіб претендують на володіння або власність. Факт володіння є важливим, оскільки, як показує світовий досвід, пов'язане з цим потенційне економічне зростання забезпечує потужний стимул для інноваційної діяльності [4; 9; 11; 21; 27; 29; 32; 33].

Важливо також зазначити, що ІВ є, як правило, результатом інноваційної діяльності, заснованої на існуючих знаннях, результатом творчих удосконалень того, що успішно використовувалося в минулому, або результатом застосування нових творчих форм вираження для ідей і концепцій.

Сам термін ІВ нещодавно став актуальним, а часом – суперечливим. Легко знайти праці й статті, в яких ідеться про останні тенденції щодо ІВ. Деякі автори піддають ІВ критиці, вважаючи її негативною силою, що гальмує загальний процес розвитку світового суспільства, або чимось несуттєвим для країн, які дуже повільно розвиваються. Інші стверджують, що вона взагалі є гальмом для творчості [18; 23; 30; 37]. Такі погляди стають популярними міфами й здійснюють відповідний вплив на розвиток культури.

Така ситуація обумовлена тим, що для значної частини світового суспільства ІВ ще не стала досить зрозумілим і звичайним для використання поняттям. Нові технології та творчі витвори пронизують сучасне суспільство, однак лише дехто дійсно усвідомлює, що їх повсякденне життя оточене результатами творчості й об'єктами ІВ, які започатковують різні законні права, включаючи їх власні.

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ) проголосила загальну цінність ІВ й показала, що ІВ властива всім народам, має місце

за всіх часів й у всіх культурах, знаменує собою світовий розвиток та історично сприяє прогресу суспільства [8; 10]. Відомо, що прориви в розвитку цивілізації спостерігалися тоді, коли країна ефективно заохочувала творчу діяльність своїх громадян. Зараз і уряди країн, і звичайні громадяни все частіше приходять до розуміння того, що першоосновою економічного й духовного розвитку суспільства є результати інтелектуальної діяльності людини – науково-технічної і художньої творчості. Тому країна, що прагне до лідерства, повинна забезпечувати своїм громадянам максимально сприятливі умови для творчої роботи й надійний захист прав на їх творчі здобутки, а також забезпечення інтелектуальної безпеки [19].

У сучасному світі провідні країни світу в економічному відношенні найважливішою складовою державної політики вважають створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу нації. Так, у США та Японії працюють ретельно продумані програми розвитку творчості громадян, починаючи з дошкільного віку [8]. Сучасна епоха переходу від індустріального до постіндустріального суспільства характеризується такою визначальною ланкою у виробництві матеріальних благ, як найсучасніші технології. Виживання в конкурентній боротьбі на світовому ринку вже неможливе без створення конкурентоздатних товарів і послуг. Цього можна досягти лише за умови використання таких результатів інтелектуальної діяльності людини, а саме науково-технічної творчості, як винаходи, корисні моделі, промислові зразки, комерційна таємниця тощо.

Необхідною умовою процвітання будь-якої країни в сучасному світі стає забезпечення правової охорони ІВ. На відміну від природних ресурсів (земля, нафта, газ тощо), запаси яких мають певну межу, ІВ є невичерпним ресурсом, тому в останні десятиліття вона швидко замінює традиційні матеріальні активи і стає рушійною силою економічного й культурного розвитку суспільства.

Значущість інтелектуальної творчості й інтелектуальної власності для українського суспільства визначена відповідною нормою і закріплена на вищому законодавчому рівні у ст. 54 Конституції України, якою «громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності...» [15].

Створення необхідних умов для здійснення сукупності різних видів інтелектуальної діяльності відбувається у сфері ІВ, яка має являти собою створене державою середовище з внутрішньою єдністю, що охоплює різні галузі народного господарства і в якому отримуються нові, оригінальні і невідомі раніше результати різної інтелектуальної діяльності людини у вигляді об'єктів ІВ, які охороняються чинним законодавством і за своєю природою є нематеріальними (рис. 2).

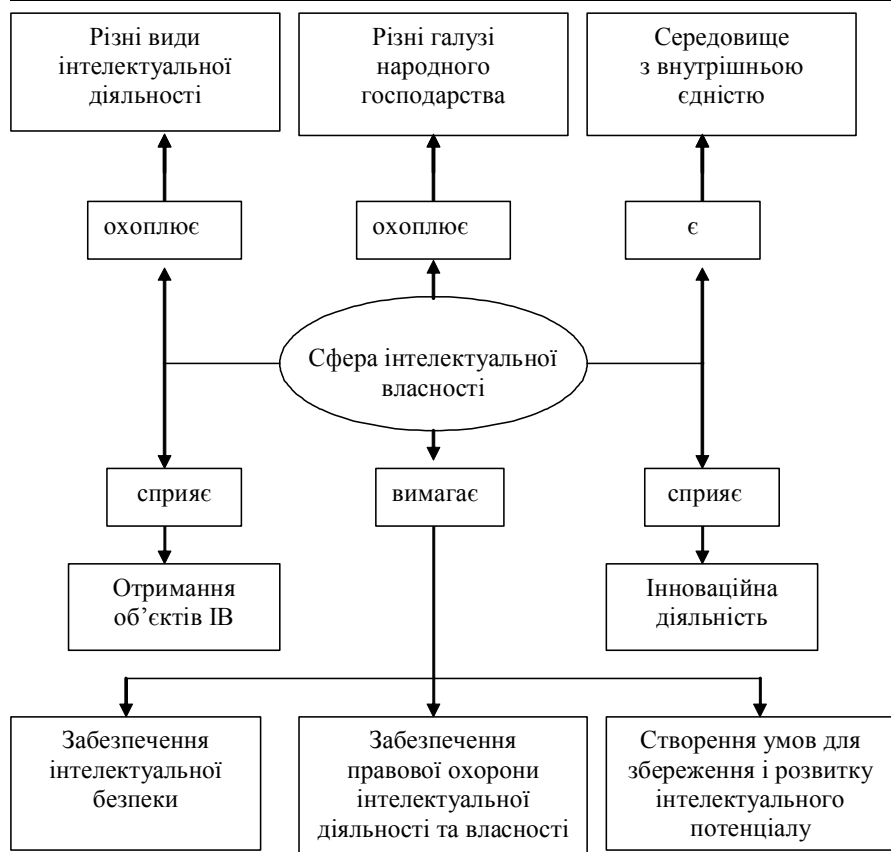

Рис.2. Характеристика сфери інтелектуальної власності

Як показує досвід, у провідних країнах світу ІВ пронизує майже всі галузі народного господарства, перетворюючись у справжній інтелектуальний капітал. У таких країнах до 90 % приросту валового внутрішнього продукту припадає на долю винаходів, ноу-хау, інновацій, які використовуються в найсучасніших технологіях. Не менш важливий внесок в економіку розвинених країн становлять прибутки від реалізації продукції, на яку поширюються авторські й суміжні права. Це, зокрема, комп'ютерні програми, компіляції даних, фонограми, відеограми тощо [1 – 3; 6; 8; 10; 12; 17; 20; 22; 26; 31].

Необхідною умовою для ефективного функціонування сфери ІВ є наявність державної системи правової охорони інтелектуальної діяльності та власності. Наявність такої системи переслідує подвійну мету. З одного боку, необхідно законним шляхом закріпити матеріальні й моральні права творців і власників прав на об'єкти права ІВ, а з іншого

– стимулювати в рамках державного управління політики творчу активність громадян, сприяти поширенню і застосуванню її результатів, заохочувати чесну торгівлю.

Так, право на одержання патенту на винахід чи авторського свідоцтва на програмний продукт стимулює вкладення фінансів і зосередження творчих людських ресурсів у галузі досліджень і розробок. Видача патенту на винахід стимулює інвестиції в його промислове використання. Публікація відомостей про винахід робить доступною інформацію про нього широкому колу людей і стимулює тим самим створення нових винаходів, отже, сприяє науково-технічному прогресу. У свою чергу, права на торговельну марку захищають підприємство від недобросовісної конкуренції [7; 8; 13; 14; 20; 22; 24 – 26].

Не можна не погодитися, що наявність системи правової охорони – це гарант і необхідний крок для кожної країни. Але цим інтереси держави в напрямку інтелектуальної власності не повинні обмежуватися. Треба розглядати також і реальність виникнення викликів, небезпек і загроз існуванню ІВ. Так, можливими шляхами втрати об'єктів ІВ будь-якими компаніями в сучасних умовах можуть стати такі: крадіжка документації або інформації про існуючі об'єкти ІВ; крадіжка виробів з упродовженими технічними рішеннями на підставі використання об'єктів ІВ або відходів від виробництва продукції з використанням об'єктів ІВ; небажання створювати та юридично захищати об'єкти ІВ; утрата кваліфікованого персоналу, який володіє інформацією про об'єкти ІВ; несанкціонований допуск до технологій та документації, в яких реалізовані або відображені об'єкти ІВ; несанкціонований допуск до звітних матеріалів щодо економічної та науково-технічної діяльності, які пов'язані з об'єктами ІВ тощо.

Утрата об'єктів ІВ неминуче призведе до виникнення проблем, пов'язаних із конкуренцією продукції компаній на ринку товарів. Компанії можуть потрапити в стан патентної війни, коли складові, наприклад, будь-яких виробів чи торговельні марки будуть запатентовані іншими компаніями, які представляють інтереси іноземних країн. У таких умовах неможливо буде продати товар без дозволу цих компаній, тому що вони будуть володіти юридичними правами на частину об'єктів ІВ, які реалізовані у виробках, що продаються [5; 16]. У зв'язку з цим сьогодні у сфері ІВ потрібно мати систему інтелектуальної безпеки, у рамках якої має створюватися такий стан внутрішніх і зовнішніх умов діяльності будь-якого суб'єкта господарювання чи особистості, який дозволяє нейтралізувати або виключити можливість втрати об'єктів ІВ, інформації про них та їх носіїв, а також вплив інформації про створення, користування та зберігання об'єктів ІВ [19].

Важко переоцінити наявність і роль творця у створенні не тільки інтелектуальної власності як такої, але і в існуванні сфери ІВ взагалі. Розвиток національної творчості не має перспектив, якщо не існує процес

генерування фахівців, здатних до творчої праці, і автору не гарантована винагорода за його особисту творчу працю. Тому має існувати прогресивна система заохочування творчої праці людини. Держава має опікуватися питанням створення необхідних умов для збереження та зміцнення свого інтелектуального потенціалу, а також для пошуку шляхів його якісного розвитку, тому що зміни в організації інтелектуальної діяльності з боку держави безпосередньо впливають на хід розвитку багатьох галузей народного господарства.

Ще одним характерним моментом інтелектуальної діяльності людини є різноманітність її видів, які охоплюються сферою ІВ. Нині процесам інтелектуальної діяльності людини та ІВ присвячуються наукові та фахові дослідження в медицині, управлінні, будівництві, геології, екології, сільському господарстві, промисловості та в інших галузях народного господарства, що свідчить про складність питань організації та управління функціонуванням та розвитком сфери ІВ з боку держави в ринкових умовах [9; 10; 21; 22; 26; 32 – 36].

Таким чином, проведене дослідження організаційних засад державного управління сферою ІВ України свідчить про те, що ефективне функціонування цієї сфери можливе лише за наявності державної системи правової охорони інтелектуальної діяльності та власності, яка сприятиме закріпленню матеріальних і моральних прав творців і власників прав на об'єкти права інтелектуальної власності та стимулюватиме творчу активність громадян, сприятиме поширенню й застосуванню її результатів. Держава також має опікуватися питаннями створення необхідних умов для збереження та зміцнення свого інтелектуального потенціалу, оскільки зміни в організації інтелектуальної власності з боку держави безпосередньо впливають на розвиток багатьох галузей народного господарства.

Список використаних джерел

1. **Аріст Л. М.** Дерзновенний світ винаходів : пер. з рос. / Л. М. Аріст. – К. : Прок-бізнес, 2007. – 302 с.
2. **Буряк Е. М.** Международное авторское право / Е. М. Буряк. – 2-е изд. – М. : ИНИЦ Роспатента, 1999. – 95 с.
3. Всемирная история. Загадки человечества. [Электронный ресурс]. – К. : ТОВ «Снісей Груп», 2003. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Pentium TM 100 MHz; 32 Mb RAM; 8 Mb Video, Windows 98, 2000, XP.
4. **Дахно И. И.** Энциклопедический англо-русский словарь по интеллектуальной собственности / И. И. Дахно. – К. : Изд-во ПАЛИВОДА А. В., 2007. – 296 с.
5. **Доронин А. И.** Бизнес-разведка / А. И. Доронин. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Ось-89, 2003. – 384 с.
6. **Естествознание.** Большой энциклопедический словарь. – ТОВ «Мультигред», 2004. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Pentium 2; 4 Mb RAM; Windows 98, 2000, XP.

7. **Захист** прав інтелектуальної власності: законодавче регулювання та правозастосування (узагальнення судової практики) / [автори-упоряд.: Г. О. Андрощук, О. П. Орлюк]. – К. : Парлам. вид-во, 2007. – 344 с.
8. **Захист** прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : [практ. посіб.] / Д. Лонг, П. Рей, В.О. Жаров [та ін.]. – К.: К.І.С. – 2007. – 448 с.
9. **Иванова Н.** Инновационная сфера: контуры будущего / Н. Иванова // МЭиМО. – 2000. – № 8. – С. 59.
10. **Ідріс К.** Інтелектуальна власність – потужний інструмент економічного зростання : пер. з англ. / К. Ідріс. – К. : Укрпатент, 2006. – 372 с.
11. **Інтелектуальна** власність як джерело якісного розвитку : загальний огляд для малих і середніх підприємств / за ред. М. В. Паладія. – К. : Вікс, 2003. – 208.
12. **История** мировых цивилизаций. Доиндустриальная эпоха [Электронный ресурс] : курс для студентов / А.Г. Єманов, Л.А. Дрябина, В.Т. Галкін. – Лаборатория мультимедиа «ТюмГуб», 2004. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. вимоги : Pentium 166 МГц; 64 Mb RAM; Windows 98, 2000, XP.
13. **Кожарська І. Ю.** Право промислової власності: винаходи, корисні моделі, промислові зразки : [навч. посіб.] / І. Ю. Кожарська. – К. : ПВП, 2006. – 144 с.
14. **Конкурентное** законодательство Украины : юрид. сб. – К. : Изд-во Антимонопол. ком., 2002. – 310 с.
15. **Конституція** України (із змінами). – Х. : Харків. книж. фабрика ім. М. В. Фрунзе, 2006. – 48 с.
16. **Кэмп С. Роберт.** Легальный промышленный шпионаж : бенчмаркинг бизнес-процессов: технологии поиска и внедрения лучших методов работы ваших конкурентов : пер. с англ. / С. Роберт Кэмп ; под ред. О. Б. Максимовой. – Д. : Баланс-клуб, 2004. – 416 с.
17. **Левина И. В.** Интеллектуальный капитал и его значение в современном экономическом развитии / И. В. Левина // Науч. труды ДонНТУ. – 2004. – Вып. 69. – С. 113 – 118. – (Сер. : «Экономическая»).
18. **Литвин О. М.** Інтелектуальна власність та її інституціоналізація у трансформаційній економіці : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Литвин Олег Михайлович. – К., 2007. – 217 с.
19. **Мосов С. П.** Інтелектуальна безпека України в контексті її входження до СОТ / С. П. Мосов, А. Г. Жарінова // Інтелектуальна власність. – 2008. – № 6. – С. 4 – 9.
20. **Мэггс П. Б.** Интеллектуальная собственность : пер. с англ. / П. Б. Мэггс, А. П. Сергеев. – М. : Юрист, 2000. – 400 с.
21. **О’Дейл К.** Американский менеджмент на пороге XXI века / К. О’Дейл, Дж. мл. Грейсон ; пер. с англ. И. С. Олейник, С. П. Семенов. – М. : Экономика, 1991. – 319 с.
22. **Полторац А.** Основы интеллектуальной собственности : пер. с англ. / А. Полторац, П. Лернер. – М. : Вильямс, 2004. – 208 с.
23. **Полуян П.** Тайна нематериальных активов: рациональная магия или хитрый блеф? / П. Полуян, А. Отырба. – Режим доступа : www.apn.ru/publications/article18042.htm.

24. **Развитие** правовой охраны интеллектуальной собственности в Китае : [темат. вып. по материалам отечеств. и зарубеж. лит-ры] / Всерос. агентство по пат. и товар. знакам. – М. : ИНИЦ Роспатента, 2001. – 72 с.

25. **Развитие** правовой охраны интеллектуальной собственности в Японии: [темат. вып. по материалам отечеств. и зарубеж. лит-ры] / Всерос. агентство по пат. и товар. знакам. – М. : ИНИЦ Роспатента, 2001. – 68 с.

26. **Супрун В. А.** Интеллектуальный капитал: Главный фактор конкурентоспособности / В. А. Супрун. – 2-е изд. – М. : ЛИБРОКОМ, 2010. – 192 с.

27. **Управління** інтелектуальною власністю : [монографія] / [П. Цибульов, В. Чеботарьов, В. Зінов, Ю. Суніні] ; за ред. П. М. Цибульова. – К. : К.І.С., 2005. – 448 с.

28. **Хронология** изобретений человечества. – Режим доступа : www.ru.wikipedia.org/wiki/изобретения.

29. **Цивільний** кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. розробників проекту Цивільного кодексу України. – К. : Істина, 2004. – 928 с.

30. **Экономико-правовые** проблемы в сфере интеллектуальной собственности : [монография] / [Е. П. Орлюк, А. Б. Бутник-Сиверский, С. Ф. Ревуцкий и др.] ; рук. авт. кол., науч. ред. А. Б. Бутник-Сиверский. – К. : Авокадо, 2006. – 380 с.

31. **Al-Ali N.** Comprehensive Intellectual Capital Management / N. Al-Ali. – N. Y. : Published by John Wiley & Sons, 2003. – 288 p.

32. **Brooking A.** Intellectual Capital: Core asset for the third millennium / A. Brooking. – London : International Thomson Business Press, 1996. – 224 p.

33. **Granstrand O.** The Economics and Management of Intellectual Property – Towards Intellectual Capitalism / O. Granstrand. – Northampton : Edward Elgar, 2000. – 480 p.

34. **Intellectual Capital** / [J. Roos, L. Edvinsson, G. Roos, N. C. Dragonetti]. – N. Y. : University Press, 1998. – 208 p.

35. **Patrick H.** Sullivan Profiting from Intellectual Capital: Extracting Value from Innovation / H. Patrick. – N. Y. : Publication Year, 1998. – 419 p.

36. **Stewart T. A.** Intellectual Capital / T. A. Stewart. – N. Y. : Doubleday Currency, 1998. – 320 p.

37. **Yeh-Yun L. C.** National Intellectual Capital / L. C. Yeh-Yun, L. Edvinsson, 2011. – 300 p.

Надійшла до редколегії 21.06.12

УДК 353.9

Микола ОРЛОВ

Національна академія державного управління
при Президентові України

Харківський регіональний інститут державного управління

ВЗАЄМОДІЯ ОРГАНІВ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Обґрунтовується можливість застосування загальної системології як методу дослідження проблеми взаємодії регіональних органів виконавчої влади у сфері охорони правопорядку з урахуванням великої кількості складників системи взаємодії, умов її функціонування і складності процесу, що досліджується.

Ключові слова: системологія, взаємодія, регіональний орган виконавчої влади.

Николай Орлов. Взаимодействие органов исполнительной власти в сфере охраны правопорядка

Обосновывается возможность использования общей системологии, как метода исследования проблемы взаимодействия региональных органов исполнительной власти в сфере охраны правопорядка с учетом большого количества составляющих системы взаимодействия, условий ее функционирования и сложности процесса, что исследуется.

Ключевые слова: системология, взаимодействие, региональный орган исполнительной власти.

Mykolai Orlov. Interaction of executive power bodies in the sphere of law and order

Possibility of use of the general systemology, as method of research of a problem of interaction of regional enforcement authorities in the sphere of law enforcement taking into account a considerable quantity of components of system of interaction, conditions of its functioning and complexity of process that is investigated is proved.

Key words: systemology, cooperation, regional authority institution.

Взаємодія регіональних органів виконавчої влади у сфері охорони правопорядку здійснюється в певній заздалегідь створеній системі. Складність системи взаємодії полягає в такому: 1) взаємодіють не менше як два органи управління: з однієї сторони – це регіональні органи виконавчої влади (обласні, міські і районні ради, які очолюють відповідні голови) з іншої – орган регіональних сил охорони правопорядку, який очолює старша посадова особа в регіоні держави; 2) головним складником системи є орган центральної виконавчої влади, який організує взаємодію суб'єктів на регіональному рівні, забезпечивши цей процес законодавчо, визначивши порядок старшинства і механізм його зміни за обраним критерієм, наділивши старших посадових осіб необхідними повноваженнями, підкріпивши зазначену організацію